نگاهی گذرا به فعالیت مروجان نئولیبرالیسم در نشر ایران

توسعه به سبک نیاورانی

سیدمحمدرضا دادگستر

دانشگاه صنعتی شریف در ذهن اکثر مردم ایران تداعی‌گر دانشگاهی است که در رشته‌های مختلف علوم مهندسی، از عمران و برق گرفته تا صنایع و کامپیوتر، مهندس تربیت می‌کند، اغلب دانش‌آموختگان آن مهاجرت می‌کنند و قبولی در آن آرزوی خیل کثیری از دانش‌آموزان شرکت‌کننده گروه ریاضی‌فیزیک در کنکور سراسری است؛ اما در کنار دانشکده‌های مهندسی با کارنامه‌های درخشان علمی در حوزه فنی و ریاضی، دانشگاه شریف دانشکده دیگری را هم در دل خود جای داده است: دانشکده مدیریت و اقتصاد.

نقشی که این نهاد آموزشی در سطوح تئوریک علم اقتصاد و سطوح عملی سیاستگذاری برنامه‌های توسعه ایفا کرد، مبین این عقیده بود که این دانشکده قرار است مأموریت‌هایی را انجام دهد که دیگر دانشکده‌های مدیریت و اقتصاد در دانشگاه‌های جامع یا علوم‌انسانی نمی‌توانند به سرمنزل مقصود برسانند؛ مأموریت‌هایی از جنس دیگر، برای گذار از اقتصاد دولتی به اقتصاد بازار آزاد و نیل به رشد اقتصادی بالا.

دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه شریف را شاید بتوان بارزترین تجلی مکتب نیاوران دانست. اباذری و پرنیان چیزی را که به مکتب نیاوران شهرت یافته است، اینگونه تعریف می‌کنند: «مکتب نیاوران نامی است که به گروهی منسجم از اقتصاددانان ایرانی معتقد به سیاست‌های اقتصادی آزاد داده شده است که در دو دهه ابتدایی بعد از انقلاب با حضور در سازمان برنامه و بودجه، مسئولیت تنظیم برنامه‌های اول تا سوم توسعه کشور را برعهده داشته‌اند و سیاست‌های تعدیل ساختاری و خصوصی‌سازی را برای اقتصاد ایران تجویز کرده‌اند. سیاست‌های آنها منشأ بسیاری از مسائل و تحولات اجتماعی دوران بعد از انقلاب بوده است. با آغاز به کار دولت یازدهم، آنان نیز به عرصه سیاستگذاری کشور بازگشته‌اند و علاوه بر مداخله در سیاست‌های اقتصادی روزمره دولت، تنظیم برنامه ششم توسعه کشور را بر عهده دارند.» (اباذری و پرنیان، ۱۳۹۴)

این مکتب ابتدا در «مؤسسه عالی آموزش و پژوهش در مدیریت و برنامه‌ریزی» شکل گرفت که مکان آن در نیاوران تهران بود؛ بدین سبب به آن مکتب نیاوران می‌گویند.[M1]

البته دانشکده یادشده تنها جایی نیست که اصول معرفتی و روشی مکتب نیاوران در آن آموزش داده می‌شود؛ اگرچه می‌توان آن را پررنگ‌ترین عرصه حضور مکتب نیاوران در فضای دانشگاهی دانست. نظریه‌پردازان مشهور این مکتب سال‌هاست که در دیگر دانشگاه‌های برتر کشور تدریس می‌کنند و راهنمایی و مشاوره پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی را برعهده گرفته‌اند. آثار مکتوب ایشان به‌کرات در اکثر دانشگاه‌ها، چه دانشگاه‌های سطح یک در تهران و شهرهای بزرگ و چه دانشگاه‌های سطح پایین‌تر در دیگر شهرها، به‌عنوان منابع درسی برای گذراندن دروس معرفی می‌شوند و از منابع مهم برای شرکت در آزمون‌های کارشناسی ارشد و دکترای گرایش‌های مختلف مدیریت و اقتصاد هستند؛ از این‌رو تفکر ایشان مدام در فضای تئوریک کشور بازتولید می‌شود. تفکر اقتصادی مکتب نیاوران در محافل آکادمیک با گفته‌ها و نوشته‌های این افراد شناخته می‌شود: دکتر مسعود نیلی (دانش‌آموخته دکترای اقتصاد از دانشگاه منچستر انگلستان و استاد دانشگاه صنعتی شریف)، دکتر علی‌نقی مشایخی (دانش‌آموخته دکترای مدیریت از دانشگاه MIT ایالات متحده و استاد دانشگاه صنعتی شریف)، دکتر موسی غنی‌نژاد اهری (دانش‌آموخته دکترای اقتصاد توسعه از دانشگاه سوربن فرانسه، استاد دانشگاه صنعت نفت و استاد مدعو دانشگاه صنعتی شریف) و دکتر محمد طبیبیان (دانش‌آموخته دکترای اقتصاد از دانشگاه هوک ایالات متحده و استاد سابق دانشگاه صنعتی اصفهان و مؤسسه عالی پژوهش در برنامه‌ریزی و توسعه).

دکتر مشایخی از بنیانگذاران دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه شریف و استاد مدیریت این دانشکده است. ایشان قائل به تفکر سیستمی و دینامیک‌های سیستم در تحلیل و بررسی مسائل اقتصادی است و عمده محتوای تدریس او نیز همین مباحث است. شاخصه اصلی فکری دکتر مشایخی در معرفت‌شناسی و روش‌شناسی علم اقتصاد، ابتنا بر نوعی اقتصاد مهندسی است. به لحاظ کمیت آثار، علی‌نقی مشایخی نسبت به دیگر اندیشمندان مکتب نیاوران تألیفات کمتری دارد که هرکدام با فاصله زمانی نزدیک به یک دهه نگاشته شده‌اند:

چشم‌انداز توسعه اقتصادی ایران بر مبنای نفت، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۳؛

توسعه صنعتی؛ قیمت‌های حسابداری و تورم فعلی، سازمان مدیریت صنعتی، ۱۳۷۴؛

توسعه ظرفیت‌های یادگیری، چالش مدیران و رهبران (به‌همراه مصطفی هاشمی‌طبا)، دستان، ۱۳۸۹؛

پویاشناسی سیستم‌ها؛ دیدگاه سیستمی، آریانا قلم، ۱۳۹۶.

کتاب‌های اصلی و جریان‌ساز مکتب عمدتاً به‌دست سه نفر دیگر از استادان که نامشان بیان شد، تألیف شده است: اقتصاد کلان (محمد طبیبیان)، مبانی اقتصاد (مسعود نیلی)، اندیشه آزادی (موسی غنی‌نژاد و محمد طبیبیان)، برنامه‌ریزی در ایران (مسعود نیلی)، اقتصاد ایران (مسعود نیلی) و اقتصاد ایران به کدام‌سو می‌رود (مسعود نیلی). اکثر این کتاب‌ها، بجز کتاب‌هایی که در سال‌های اخیر به چاپ رسیده‌اند، در دهه هفتاد ابتدا در انتشارات خود مؤسسه و با حمایت سازمان برنامه و بودجه چاپ شدند و دایره اثرگذاری محدودی داشتند.

با مطرح‌شدن بیشتر این تفکر پس از دولت اصلاحات، طرح انتقادات به آن، عیان‌شدن نقاط قوت و ضعف تفکر اولیه، تحولات اقتصاد ایران، تغییرات رویکردی نظریه‌پردازان و توجه بیشتر به مسأله آزادی سیاسی و... وضعیت نشر این کتاب‌ها نیز به‌تدریج تغییر کرد، کتاب‌هایی مانند اندیشه آزادی با توجه به اشکال‌های ویرایشی و انتقادهای ارسالی، با ویرایش‌های جدیدی چاپ شدند. آخرین ویراست این کتاب در سال ۱۳۹۱ و در انتشارات دنیای اقتصاد به چاپ رسید. به نظر می‌رسد که در سال‌های اخیر با حضور پررنگ‌تر ناشران خصوصی و خروج سازمان‌ها و نهادهای دولتی از عرصه نشر، انتشار کتاب‌های مکتب نیاوران از انحصار مؤسسه درآمده است و به‌دست چند ناشر مختلف به چاپ می‌رسد: نشر نی، انتشارات دنیای اقتصاد، مینوی خرد و....نقش تفکر اقتصادی مکتب نیاوران در نتیجه آمیختگی با تفکر سیاسی دولت اصلاحات وارد فاز جدیدی شد. از آثار مهم این دوران می‌توان به کتاب جامعه مدنی، آزادی، اقتصاد و سیاست از دکتر موسی غنی‌نژاد اشاره کرد که در فاصله زمانی تقریباً یک سال بعد از دوم خرداد۷۶ به چاپ رسید. غنی‌نژاد در این کتاب بر پایه نوعی بازخوانی از تاریخ تفکر سیاسی در غرب و ایران به پیوند میان جامعه مدنی و اقتصاد بازار آزاد اشاره می‌کند. در واقع اندیشه اقتصادی بازار آزاد معرفی‌شده در این کتاب تنها در بستر یک جامعه مدنی قوی می‌تواند به‌منصه ظهور برسد. حال نقش دولت در این اندیشه اقتصادی چیست؟ آیا در کل باید دست دولت در اقتصاد را قطع کرد و همه‌چیز را به‌دست نامرئی بازار آزاد سپرد؟

«نظام بازار مبتنی بر حکومت قانون است، اما این سخن بدین معنا نیست که این نظام نیازی به دولت ندارد. نقش دولت در بازار همانا نقش داور در بازی دسته‌جمعی است: یعنی نه مبدع قواعد است و نه موجد حتی نظام. آنچه او انجام می‌دهد، صرفاً عبارت است از نگهبانی از نظام و جلوگیری از تخلف. جای شکی نیست که داور نقشی حیاتی در حفظ نظم و تداوم آن دارد؛ اما این نقش هرقدر هم که مهم باشد، هیچ‌گاه به‌معنای حاکمیت و سلطه داور بر اراده بازیکن‌ها نیست.» (غنی‌نژاد، ۱۳۷۷: ۳۲ و ۳۳)

در آن دوره انتشارات طرح نو این کتاب را چاپ کرد. این انتشارات نقش تعیین‌کننده‌ای در فراهم‌آوری آثار مناسب گفتمان اصلاحات در جهت جریان‌سازی فضای تفکر و اندیشه سیاسی ایفا کرد. [M2] در سال ۱۳۹۷ نیز دو اثر از غنی‌نژاد توسط انتشارات مینوی خرد به بازار نشر عرضه شد: گفتارهایی در معرفت‌شناسی علم اقتصاد و گفتارهایی در روش‌شناسی علم اقتصاد. این انتشارات که در حوزه اندیشه سیاسی فعالیت می‌کند، بیشتر با انتشار آثار دکتر سیدجواد طباطبایی (استاد سابق علوم‌سیاسی دانشگاه تهران و از نظریه‌پردازان اندیشه ایران‌شهری) شناخته می‌شود. در کتاب گفتارهایی در معرفت‌شناسی علم اقتصاد می‌توان رگه‌هایی از بنیادهای فلسفی مکتب نیاوران را مشاهده کرد. این کتاب متشکل از چهار گفتار است. در گفتار اول مبانی معرفتی علم اقتصاد بر پایه اندیشه سیاسی مدرن توضیح داده می‌شود. در این گفتار غنی‌نژاد از آرای آدام اسمیت و جان لاک برای تبیین مفاهیم بهره می‌گیرد و بر هماهنگی نفع خصوصی و نفع عمومی در اقتصاد مدرن تأکید می‌ورزد. (غنی‌نژاد، ۱۳۹۷: ۵۶ و ۵۷)

سه گفتار دیگر به‌ترتیب بررسی وجوه معرفت‌شناختی اقتصاد مارکسیستی، جان مینیارد کینز و فردریش هایک است. گفتار هایک این کتاب به‌علت زمینه فکری هایک که از برجسته‌ترین نظریه‌پردازان متأخر اقتصاد بازار است، اهمیت دوچندان دارد. در این گفتار نویسنده بر پایه فلسفه شناختی هایک که مبتنی بر هیوم است، به تبیین مفاهیمی همچون فردگرایی، آزادی و بازار دست می‌یازد. هایک بر این باور است که محدودیت توانایی شناخت انسان به ناتوانی در شناخت واقعیات پیچیده همچون موضوعات اقتصادی منجر می‌شود و اتکایی که عده‌ای به امر انتزاع دارند، نه نشان از توانایی و نقش فعال عقل، بلکه اذعان به محدودیت‌های آن است. (پیشین: ۲۵۶ و ۲۵۷)

پذیرش این نظریه شناختی را می‌توان در مشی مکتب نیاوران مشاهده کرد. در فهم نظام مسائل اقتصاد ایران و راهکارهایی که برای حل آنها ارائه می‌شود، تأثیرپذیری اعضای این مکتب از امثال فردریش فون هایک و میلتون فریدمن (استاد اقتصاد دانشگاه شیکاگو) آشکار است. حضور فعال استادان این مکتب و دانشجویان تحصیلات تکمیلی آنان در روندهای سیاستگذاری کشور، بخصوص در بستر سازمان برنامه‌وبودجه حکایت از آن دارد که طرح‌های مهمی همچون برنامه‌های پنج‌ساله توسعه و بودجه سالانه کشور از فیلتر این نگاه به اقتصاد عبور کرده و ارائه می‌شوند. البته این نفس حضور به‌نوعی نقض غرض و نوعی تناقض هم محسوب می‌شود.

هایک به‌مثابه فیلسوفی که مکتب نیاوران مدام به آموزه‌هایش رجوع دارد، در آثار خود به نهی از برنامه‌ریزی به‌شیوه مرکزی، مفهوم سیاست عمومی و تقبیح تکنوکراسی دست می‌زند (گری، ۱۳۷۹: ۸۷ تا ۱۲۴). مکتب نیاوران در واقع با تمسک به مفاهیم و اعمالی که هایک به‌شدت آنها را نقد کرده است، قصد داشته و دارد که آموزه‌هایی مانند اقتصاد بازار آزاد را پیاده‌سازی و اجرا کند!

اگر غنی‌نژاد در آثار خود روشی بیشتر فلسفی و تاریخی را در پیش می‌گیرد، تألیفات مسعود نیلی مانند مبانی اقتصاد (۱۳۸۶)، دولت و رشد اقتصادی در ایران (۱۳۸۷)، اقتصاد ایران به کدام‌سو می‌رود؟ (۱۳۹۳) و برنامه‌ریزی در ایران: ۱۳۵۶-۱۳۱۶ (۱۳۹۶) رویکردی انضمامی‌تر و کمّی به مسائل دارد و چندان نمی‌توان ریشه‌های فلسفی مکتب نیاوران را در آثار او ردیابی کرد. اکثر این آثار در واقع طرح‌درس‌ها و جزوات نیلی در دانشگاه شریف یا طرح‌های پژوهشی وی هستند که با اصلاحات و تغییراتی در قالب کتاب به بازار نشر راه یافته‌اند. به‌صورت کلی می‌توان او را همانند دیگر اعضای مکتب نیاوران، ذیل ایده اصالت بازار و دولتی که صرفاً نقش تنظیم‌کننده قوانین را برعهده داشته باشد، دسته‌بندی کرد؛ اگرچه تفاوت‌هایی نیز مشاهده می‌شود.طبیبیان و غنی‌نژاد در اندیشه آزادی حیطه ورود دولت را در شکست‌های بازار مانند مسائل محیط زیستی می‌دانند (طبیبیان و غنی‌نژاد، ۱۳۹۱: ۱۵۷ تا ۲۱۷). نیلی ضمن نام‌بردن از شکست‌های بازار، از بازتوزیع مواهب نیز یاد می‌کند، یعنی آنجایی که «نظام بازار بخوبی عمل می‌کند، ولی نتیجه آن با نظام ارزشی جامعه سازگار نیست» (نیلی، ۱۳۸۶: ۹۰).نقش دولت در حیطه اقتصاد که در سیاستگذاری اقتصادی تجلی پیدا می‌کند، مسأله‌ای است که نیلی آن را به‌صورت مفصل‌تر در کتاب دولت و رشد اقتصادی در ایران (۱۳۸۷) پی می‌گیرد. پایه این کتاب مطالعه‌ای با هدف «تخمین اندازه بهینه دولت به‌منظور تحقق حداکثر رشد اقتصادی»، از سوی معاونت توسعه منابع انسانی سازمان برنامه وبودجه بوده است که نگارنده کتاب طی دو ماه آن را انجام داده است (نیلی، ۱۳۸۷: ۱۳).

نبود سازوکارهای دموکراتیک و وابستگی اقتصاد به منابع طبیعی نفت، که باعث رانتی‌شدن اقتصاد شده است، سبب کاهش رقابت‌پذیری و رشد اقتصادی می‌شود. لذا «بازار از فعالیت‌های دولتی و سیاسی بسیار پویاتر است. در سازوکار بازار مجموعه‌ای که نتواند کارا عمل کند، از چرخه فعالیت‌های اقتصادی خارج می‌شود، اما بخش عمومی نسبت به بخش خصوصی بسیار آهسته تعدیل می‌شود. همچنین در بخش خصوصی اثر هرگونه تغییر، در سودهای آتی به چشم می‌خورد. این امر در بهبود کارایی تولیدات بخش خصوصی بسیار مؤثر است. پروژه‌های دولتی به‌طور معمول از طریق میزان هزینه‌ها ارزیابی می‌شوند و عملکرد آنها توسط قوانین اجرایی محاسبه می‌شود. لذا از سیستم کارآمدی برای افزایش کارایی برخوردار نیست. یکی از دلایل این امر این است که بسیاری از فعالیت‌های بخش دولتی (برخلاف فعالیت‌های بخش خصوصی) در قالب مقیاس و اندازه قابل‌تعریف نیستند.» (پیشین: ۲۴۲)

در برابر ایدئولوژی ترویج‌شده مکتب نیاوران، یعنی «اصالت بازار آزاد»، جریان‌های انتقادی نیز فعال هستند و می‌توان در آثار متعددی پاسخ‌هایی به مدعاهای طرح‌شده مکتب نیاوران، نقد در سطوح مختلف فلسفی و اقتصادی و گاه اندیشه‌های جایگزین مشاهده کرد. فصل مشترک عمده انتقادات در جریان چپ، موهوم‌خواندن چیزی تحت‌عنوان بازار آزاد و رقابت کامل است. در عمل شاهد نوعی سرمایه‌داری مالی هستیم که نه‌تنها به تنوع و قدرت تولید در بخش خصوصی منتهی نشده بلکه به

> حتی اگر بپذیریم که وضعیت مکتب نیاوران مطلوب است و رشد اقتصادی بالنده‌ای وجود دارد و فعالیت بخش خصوصی قوی است، سؤال اصلی اینجاست که آیا جهان از دهه هشتاد میلادی به بعد که اقتصاد در اکثر کشورها از نظارت دولت آزاد شد، رشد اقتصادی یا توسعه بیشتری را تجربه کرد؟

سفته‌بازی، نابرابری، فقر و بیکاری فزاینده انجامیده است. در هدف ترسیم‌شده مکتب نیاوران، یعنی «رشد اقتصادی زیاد»، نمی‌توان از ابعاد گوناگون توسعه فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و... سراغی گرفت و تنها در اواخر دهه هفتاد و اوایل دهه هشتاد توجه به توسعه سیاسی به‌صورت یک پروژه سیاسی و هدفمند صورت گرفت، آن هم با مصادره به مطلوب کردن در سایه معنای مدنظر خود.

بحران‌های مالی زنجیره‌ای به‌وقوع پیوسته از دهه هفتاد میلادی تاکنون، البته با برهه‌های موقت و کوتاه‌مدت رشد محدود، سبب شد تا آثار متعددی در نقد سرمایه‌داری مبتنی بر بازار آزاد پدید آید. ایران نیز از پیامدهای این بحران‌ها آسیب دیده و در کنار اتخاذ سیاست‌های تعدیل ساختاری از سال ۱۳۶۸، وضعیت ناکارآمدی بر اقتصاد کشور حاکم شده که به ضعف در بنیه اقتصادی مردم انجامیده است. نویسندگان و روشنفکران ایرانی با ترجمه و تألیف آثاری در نقد بنیادین و ساختاری وضع موجود در برابر این وضعیت واکنش نشان دادند. جریان نشر انتقادی کشور با طلایه‌داری چند ناشر مشخص و پرکار فعالیت می‌کند: مجموعه انتشارات آگاه (که نشر آگه، کندوکاو، افرند و مهرویستا نیز از زیرمجموعه‌های آن هستند)، مؤسسه انتشارات نگاه، نشر اختران، کتاب آمه و مانیاهنر.

حتی اگر بپذیریم که وضعیت مکتب نیاوران مطلوب است و رشد اقتصادی بالنده‌ای وجود دارد و فعالیت بخش خصوصی قوی است، سؤال اصلی اینجاست که آیا جهان از دهه هشتاد میلادی به بعد که اقتصاد در اکثر کشورها از نظارت دولت آزاد شد، رشد اقتصادی یا توسعه بیشتری را تجربه کرد؟ [M3] کالینیکوس نرخ رشد اقتصادی، متوسط طول عمر، مرگ‌ومیر نوزادان و کودکان و آموزش‌وپرورش و سوادآموزی را بین دهه‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰ و ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۰ مقایسه کرده است. بر پایه این مطالعه، در همه این شاخص‌ها شاهد تنزل کمی و کیفی و بدترشدن وضعیت هستیم. این شکست البته از نظر نهادهای مالی بین‌المللی که ایدئولوژی بازار آزاد و خصوصی‌سازی را ترویج می‌کنند، نه ناشی از افراط در خصوصی‌سازی و حذف نظارت دولت، بلکه ناشی از ناکافی‌بودن آن بوده است (کالینیکوس، ۱۳۹۸: ۳۹ تا ۴۳).

ها جون چانگ، اقتصاددان کره‌ای، در آثار خود مانند نیکوکاران نابکار یا ۲۳ گفتار درباره سرمایه‌داری بر این نکته تأکید می‌کند که از مطالعه تاریخ کشورهای توسعه‌یافته غربی درمی‌یابیم نقطه آغاز روند رشد و توسعه آن کشورها نه حذف نقش فعال دولت در اقتصاد و سپردن همه‌چیز به‌دست نامرئی بازار، بلکه اتخاذ سیاست‌های حمایت‌گرایانه از تولید داخلی با ابزارهایی مانند تعرفه‌های سنگین تا توانمندشدن ساختار و افزایش قدرت اقتصادی بوده است (چانگ، ۱۳۹۷: ۲۱۸ تا ۲۳۶) و (چانگ، ۱۳۹۲: ۶۹ تا ۸۲).

یکی دیگر از مدعاهای مکتب نیاوران این است که دنبال‌کردن سیاست‌های اقتصادی مبتنی بر نقش فعال بازار، چون بر رقابت سالم و مؤثر بین نیروهای بازار استوار است، سبب افزایش کارایی و کارآمدی اقتصادی می‌شود. به‌واقع، در فرایند رقابت است که مصرف‌کننده به بهترین کیفیت و کمترین قیمت در مصرف می‌رسد و تولیدکننده باید بتواند محصول خود را به نوعی ارائه دهد که از بازار حذف نشود. جان بلامی فاستر، از نویسندگان شهیر جریان انتقادی و نشریه بررسی ماهانه (Monthly Review)، درکی عمیق‌تر از ابعاد مختلف مفهوم رقابت در اقتصاد مدرن ارائه می‌دهد:«منع مؤثر رقابت قیمت در مرکز اقتصاد مدرن پیامدهای بسیار عظیمی دارد. رقابت بر سر بهره‌وری با مکان‌های کم‌هزینه بشدت خود باقی می‌ماند، ولی کاهش شدید نقش رقابتی قیمت به این معناست که منافع پیشرفت اقتصادی بر تمرکز در افزایش مازاد شرکت‌های بزرگ بیشتر گرایش دارد تا توزیع گسترده‌تر در سراسر جامعه از طریق کاهش قیمت. این امر مسائل اضافه انباشت را تشدید می‌کند. در برابر گرایش به اشباع بازار و لذا خطر اضافه‌تولید، شرکت‌های انحصاری می‌کوشند با کاهش بیشتر بهره‌برداری از ظرفیت، از قیمت و حاشیه سود خود دفاع کنند» (فاستر، ۱۳۹۷: ۶۵).در مجموع اگر به‌دنبال طرح دیدگاهی مبتنی بر جریان‌شناسی نشر در حوزه اقتصاد ایران باشیم، از یک‌سو شاهد تأثیر پررنگ آثار اعضای مکتب نیاوران مانند موسی غنی‌نژاد و مسعود نیلی در انتشارات دنیای اقتصاد و نشر نی هستیم. این حضور مبین این نکته است که نمی‌توان حداقل در برهه کنونی از انزوای ایدئولوژی اقتصادی این مکتب سخن گفت. از سوی دیگر اکثر کتاب‌های آوانگارد و تقدیرشده جریان چپ در غرب به فارسی ترجمه شده یا پس از سال‌ها دوباره تجدیدچاپ شده است. ظهور اندیشمندان جدید چپ در فضای اندیشگانی غرب در کنار روند سریع انتقال اندیشه‌ها به ایران، سبب شده است تا آثار جدیدی که منتشر می‌شود، به فاصله زمانی کمی به فارسی ترجمه شود و در اختیار مخاطبان قرار گیرد.

طیف ادبیات جریان انتقادی از کتاب‌های مبنایی فلسفی مانند آثاری که قصد شرح مارکس را دارند تا آثاری که به‌صورت تخصصی بر یک موضوع تمرکز کرده‌اند مانند مهاجرت، زنان، اقلیت‌ها و...، دسته‌بندی می‌شوند. در نهایت با وجود مشکلات متعدد بازار نشر، نظیر قیمت گران کاغذ که به قیمت زیاد کتاب و در نتیجه کم‌شدن مخاطبان و پایین‌آمدن تیراژ کتاب‌ها (حتی تا ۲۰۰ نسخه) منجر شده است، باید اذعان داشت که بحث‌های حول اقتصاد بازار آزاد و نقد آن از فعالیت و اقبال خوبی در بازار نشر برخوردارند. در ادامه به معرفی و نقد چند کتاب از این حوزه می‌پردازیم.

منابع

اباذری، یوسفعلی؛ پرنیان، حمیدرضا، «استقرار آموزشی مکتب نیاوران: تاریخچه ایجاد نهادهای دولتی آموزش مدیریت و اقتصاد بازار آزاد»، مجله مطالعات جامعه‌شناختی، دوره۲۲، ش۲، ص ۱۵۱ تا ۱۷۶.

غنی‌نژاد، موسی، جامعه مدنی، آزادی، اقتصاد و سیاست، تهران: طرح نو، ۱۳۷۷.

غنی‌نژاد، موسی، معرفت‌شناسی علم اقتصاد، تهران: مینوی خرد، ۱۳۹۷.

طبیبیان، محمد؛ غنی‌نژاد، موسی، اندیشه آزادی، تهران: دنیای اقتصاد، ۱۳۹۱.

گری، جان، فلسفه سیاسی فون هایک، ترجمه خشایار دیهیمی، تهران: طرح نو، ۱۳۷۹.

نیلی، مسعود، مبانی اقتصاد، تهران: نشر نی، ۱۳۸۶.

نیلی، مسعود، دولت و رشد اقتصادی در ایران، تهران: نشر نی، ۱۳۸۷.

نیلی، مسعود، برنامه‌ریزی در ایران ۱۳۱۶ تا ۱۳۵۶، تهران: نشر نی، ۱۳۹۶.

کالینیکوس، الکس، مانیفست ضدسرمایه‌داری، ترجمه ناصر زرافشان، تهران: آگاه، ۱۳۹۷.

چانگ، ها جون، ۲۳ گفتار درباره سرمایه‌داری پیرامون نکاتی که آنها را بروز نمی‌دهند، ترجمه ناصر زرافشان، تهران: مهرویستا، ۱۳۹۷.

چانگ، ها جون، نیکوکاران نابکار، ترجمه میرمحمود نبوی و مهرداد شهابی، تهران: کتاب آمه، ۱۳۹۲.

فاستر، جان بلامی؛ مک‌چنسی، رابرت، بحران بی‌پایان، ترجمه خسرو کلانتری، تهران: مهرویستا، ۱۳۹۸.

[M1]سوتیتر

[M2] انتشارات طرح نو نقش تعیین‌کننده‌ای در فراهم‌آوری آثار مناسب گفتمان اصلاحات در جهت جریان‌سازی فضای تفکر و اندیشه سیاسی این جریان سیاسی ایفا کرد. (سوتیتر)

[M3]سوتیتر